

дять для читачів екскурсії-бесіди за матеріалами історико-краєзнавчої експозиції.

Цікавими формами роботи є виїзні історико-краєзнавчі заходи в навчальних закладах міста, організація, вперше в бібліотечній практиці, пішохідних та тролейбусних екскурсій пам'ятними місцями та вулицями м. Херсона, водних екскурсій Дніпром.

Фахівці бібліотеки тісно співпрацюють із місцевими художнім, краєзнавчим музеями, Центром освіти молоді, міським архівом. Вони готують спільні заходи для учнів ЗОШ № 34, Херсонського гідромеліоративного технікуму. Серед кращих заходів – творчі вечори пам'яті видатних земляків, присвячені М. Кулішу, А. Бахуті, день краєзнавця „Мій старий, добрий Херсон”, години цікавих повідомлень «Т. Шевченко і Херсонщина» (за книгою херсонського автора М. Каляки).

У бібліотеці працюють 2 краєзнавчі клуби: „Боріон”, що об'єднує учнів старших класів та студентську

молодь, та „Чомучка” – для дітей 6-9 років. Члени клубу „Боріон” здійснюють пошукову роботу з історії міста. Саме завдяки клубівцям створено окремі розділи експозиції „До історії Херсона причетний...”, де представлено архівні матеріали, реліквії, фотографії про життя і діяльність видатних людей міста.

За час реалізації Програми накопичено великий обсяг друкованих матеріалів, газетних та журнальних статей і ксерокопій архівних та музейних документів, фотографій. Багато з цих матеріалів зібрано в альбомі „На перехресті часів”.

У 2005 р. бібліотеці-філії № 13 для дітей та юнацтва виповнилося 50 років. За цей час вона пройшла цікавий шлях. Попереду – нові історичні відкриття, розширення краєзнавчої роботи із залученням юних читачів до вивчення історії рідного міста.

НЕМАЄ МИНУЛОГО – НЕМАЄ КУЛЬТУРИ

БІБЛІОТЕКИ І СУСПІЛЬСТВО

О. Масціпан

2006 р. Національній парламентській бібліотеці України виповнилося 140 років. Відкрилася вона навесні 1866 р. і називалася тоді Київська російська публічна бібліотека. Велику роль у її становленні, зростанні фондів відіграла численна прогресивно налаштована різночинна інтелігенція Києва та представники інших верств населення, які безкорисливо допомагали бібліотеці, дарували свої домашні книжкові зібрання. На гроші киян було збудовано приміщення книгозбірні, в якому вона знаходиться й досі. Тому можна стверджувати, що бібліотека фактично була створена народом і завжди працювала для народу.

Серед тих, хто долучився до діяльності бібліотеки, були відомі в Києві державні й громадські діячі, меценати, професори університету та Київської духовної академії, чий прізвища і сьогодні є пам'ятними для міста. Були й не такі знані громадяни, а прості службовці, чиновники, викладачі, науковці, чий імена сьогодні ми навіть не згадуємо. Але своїми помислами й ділами вони залишили слід в історії бібліотеки. Тому, звичайно, дуже цікаво якомога більше дізнатися про цих людей – відомих і не дуже знаменитих, без яких бібліотека просто не могла б відбутися як факт культурного життя міста.

Коли у 1995 р. фахівці НПБ України почали готувати літопис своєї бібліотеки, то потреба мати такі біографічні відомості постала дуже серйозно, адже за кожною подією, прийнятим рішенням або книжковим даром стояли певні особи. Звернення до літератури та архівних матеріалів показало, що в ряді випадків таких відомостей або зовсім немає, або вони є уривчастими і неповними.

Велику допомогу у цьому пошуку надала відомий в Україні історик і архівіст Людмила Андріївна Проценко (1927-2000). Вона була першим директором Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України. Завдяки її подвижницькій діяльності тут утворено фонди багатьох визначних діячів культури. А з 1968 р. і до кінця життя Людмила Андріївна займалась історією київсь-

кого некрополя. На її думку, „некрополь – у широкому науковому, історичному розумінні – найоб'єктивніше викладення історії певної місцевості, населеного пункту, міста, країни рік за роком через діяльність, біографії найактивніших її представників, які залишили по собі якийсь слід, пам'ять”. Автор фундаментальних праць з некрополезнавства, Л. Проценко збрала унікальний архів персоналії людей, чий життя та діяльність вплинули на історію та культуру нашої країни. Завдяки цьому архіву та особистій участі Людмили Андріївни ми знайшли чимало відомостей про тих, хто тією чи іншою мірою був причетним до історії становлення та розвитку першої Київської публічної бібліотеки. Багато прізвищ перестали бути просто переліком через кому, вони набули рис конкретних особистостей. Замість ініціалів звучали повні імена, ми дізналися, чим займалися ці люди, коли конкретно жили і навіть, де поховані. Серед них – чимало гласних міської Думи, які у різні роки – з 1866 по 1914-й – були членами розпорядчого комітету бібліотеки та опікувались її проблемами, громадських діячів, видавців, освітян, представників духовенства.

В архіві Л. Проценко були відомості і про Василя Гавриловича Барщевського (1822-1915), книговидавця та письменника, чия приватна бібліотека стала основою фонду відкритої у 1866 р. Київської російської публічної бібліотеки. Дізналися й про те, що похований В. Барщевський на київському Лук'янівському цивільному кладовищі (нині – Лук'янівський державний історико-меморіальний заповідник).

Прошло 10 років... І от у дні святкування 140-річчя Бібліотеки ми отримали нову можливість зазирнути в минуле, відкрити невідомі нам сторінки життя родини Барщевських.

Навесні 2006 р. адміністрація заповідника звернулася в бібліотеку з пропозицією взяти під опіку, впорядкувати могилу В. Барщевського.

Кілька слів про саме кладовище. Це один із найстаріших некрополів Києва. На ньому поховано представників майже всіх давніх українських старшинських родів, малоросійського дворянства. Воно стало усипальницею родин Симиренків, Полуботків, Леонтовичів, Самойловичів. На початку 80-х років минулого сторіччя виникла думка про створення тут історико-меморіального заповідника. Рушієм цієї ідеї була Л. Проценко. Боротьба з бюрократами різних чинів тривала з 1983 по 1994 р. Нарешті, в результаті численних звернень громадськості, державних органів, активістів Товариства охорони пам'яток історії та культури, некрополезнавців різних країн, 1 липня 1994 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову "Про оголошення комплексу пам'яток історії та культури Лук'янівського цивільного кладовища в м. Києві Державним історико-меморіальним заповідником".

Погодьтеся, не завжди ми маємо змогу віддячити тим, хто зробив в далекому минулому щось корисне й добре, особливо на ниві культури. Але без цієї вдячності й пам'яті перерветься органічний зв'язок з минулим, нам важко буде зрозуміти й зберегти надбання наших предків у галузі освіти, науки, мистецтва, літератури, в організації державного і суспільного життя і передати їх далі – наступним поколінням. Адже без минулого не може бути майбутнього, бо що є в решті решт духовна культура, як не зв'язок поколінь. У цьому ми переконалися ще раз, коли, займаючись упорядкуванням могили В. Барщевського, познайомилися з його правнучкою – Оленою Леонтович – ще однією людиною, яка зберегла пам'ять про Василя Гавриловича.

Отже, народився В. Барщевський у відомій ще з XVII ст. київській родині. Його дід й батько мали вищу освіту, служили місту, займаючи відповідальні посади у Київському магістраті. Очевидно, пошук власного життєвого шляху був для Василя Гавриловича не простим й не однозначним. Так, після закінчення II Київської гімназії він вступив до губернської креслярні, щоб дістати фах землеміра. У званні помічника землеміра служив кілька років у Московській межевій канцелярії. Ця справа не припала до душі, й В. Барщевський вирішує зайнятися комерцією. У 1859 р. він повертається до Києва і відкриває книжкову торгівлю. Скоріше за все, до всякої справи він брався гаряче й із захопленням. Тож, крім книготоргівлі, розпочинає видавати книжки і відкриває власну бібліотеку для загального користування. Спочатку це був своєрідний абонемент для видачі за плату книжок додому, пізніше при бібліотеці було створено невеличкий читальний зал, де користування літературою було більш дешевим.

Досить красномовно про діяльність Василя Гавриловича писала у 1864 р. газета „Киевлянин“: „...в последнее время купец В.Г. Барщевский открыл частную библиотеку для чтения по преимуществу русских периодических изданий... Не знаем, имеет ли г. Барщевский много выгоды от этого предприятия; но во всяком случае оно задумано добросовестно, даже с некоторым самопожертвованием, и заслуживает полной поддержки от общества. Это единственная пока в Киеве частная читальня...». Зрозуміло, що інтерес до книги не був лише комерцією. Це вже була позиція, яка визначалася і в подальшому. У 1864 р. Василь Гаврилович входить до складу першого громадського комітету з організації губернських публічних бібліотек у Києві, Житомирі та Кам'янці-Подільському, стає членом комітету народних

читань у Києві. Для цього комітету він починає писати. Його віршована оповідь „Добрий син“ із життя Олександра I витримала 9 видань.

Як показало життя, книговидавництво та торгівля «много выгоды» Барщевському не принесли. Він втратив частину свого загалом невеликого капіталу. Але книжкове зібрання за цих складних фінансових умов не продав (!), а подарував першій у Києві публічній бібліотеці.

Далі Василь Гаврилович продовжує свою трудову діяльність на Біржі, що відкрилася в цей час у Києві. Тут він пропрацював більше 25 років і пройшов шлях від маклера до нотаріуса. Але ніколи не втрачав інтересу до літератури та освіти. Був почесним членом київського Товариства сприяння початковій освіті, писав вірші, оповідання, залишив мемуари та спогади про Київ. У 1909 р. було видано збірник його творів.

У "Літописі Національної парламентської бібліотеки" (Ч. 1. – К., 1996) його ім'я займає почесне місце серед засновників, благодійників та меценатів.

Сьогодні, коли поховання В. Барщевського впорядковано, адміністрація Лук'янівського історико-меморіального заповідника готує подання до Управління охорони пам'яток історії, культури та історичного середовища для включення могили В. Барщевського до Державного реєстру національного культурного надбання.

Проходимо стежками Лук'янівського кладовища... Серед пам'ятників зустрічаємо вже знайомі нам імена. Сольський Степан Михайлович – літератор, педагог, громадський діяч, майже 30 років був Київським міським головою, сприяв переходу бібліотеки у міське підпорядкування, що значно покращило її фінансове становище. Лобода Андрій Митрофанович – літературознавець, фольклорист, етнограф, професор Київського університету, академік, член комітету міської публічної бібліотеки у 1911-1914 рр. Ігнатович Віктор Володимирович – громадський діяч, економіст, фольклорист, член комітету бібліотеки у 1911-1914 рр. Нестеров Петро Миколайович – той самий відомий візьський льотчик, піонер вищого пілотажу, який вперше здійснив „мертву петлю“; під час служби в Києві був активним читачем бібліотеки. Барщевський Василь Гаврилович... Знайшла тут свій останній притулок і Людмила Андріївна Проценко та багато, багато інших – тих, хто творив, примножував, поширював і зберігав нашу культуру.

Відходять люди – лишається пам'ять. Бережімо її!